

15. Елла Бистрицька. Еволюція доктрини уніатизму у контексті Східної політики Ватикану кінця XIX – початку XXI ст.

Прагнення подолати розкол християнства 1054 р., який заклав основи формування двох релігійних систем – православ'я і католицизму, ініціювало укладення Ліонської (1274 р.), Ферраро-Флорентійської та Берестейської уній, які створили особливу модель Церкви. У подальшому такі Церкви відчули тиск латинізації, що ще більше зміцнило переконання православних про бажання Апостольського Престолу підпорядкувати Православну Церкву. Взаємне відчуження між католиками і православними поглибилось у XVIII ст., коли Конгрегація поширення віри спеціальним декретом в 1729 році заборонила «communication in sacris» (проведення спільних богослужінь і участь у Святих Таїнствах). Сумніви католиків у благодатності православних церков мали зворотню реакцію з боку патріархів Константинопольського, Александрійського та Єрусалимського, які в 1755 р. оприлюднили спільну заяву, назвавши еретиками всіх, хто перебуває поза Православною Церквою. Відтоді кожна із Церков, оголосивши монополію на рятівну місію, вважала себе єдиною канонічною. «Розмежування вірою» посилює роль католицьких місіонерів серед православних і латинізацію останніх. Східна політика Ватикану спрямовувалася передусім на Росію, яка, згідно з концепцією «третього Риму», претендувала на роль православного центру, надаючи моральну та матеріальну підтримку єдиновірцям у всьому світі. Відтак поширення унії розглядалося як пряма загроза державній безпеці.

Конфліктність відносин між католицизмом і православ'ям поглиблювалася гострими політичними суперечностями між російською державою і Ватиканом, що зумовлювалося розширенням західних кордонів Московського царства за рахунок території католицького Великого князівства Литовського, а з 1596 р. — Речі Посполитої. Вирішення геополітичних завдань не виключало можливостей ситуативних дипломатичних комбінацій для координації спільних дій у критичні періоди європейської історії, зокрема у протистоянні Османській імперії. З останньої третини XVIII ст., коли революційні та національні рухи набрали незворотнього характеру, ліквідувавши монархічні режими Нідерландів, Великобританії, Франції, обидві сторони виявили зацікавленість у збереженні легітимності державних утворень. У 1803 р. Святий Престол і Росія обмінялися повноважними представниками.

Формування унійної моделі діалогу в період понтифікату Лева XIII (1878 – 1903 рр.) Наповнити унію новим змістом й поживити католицько-православний діалог прагнув Лев XIII (1878 – 1903 рр.). В його оточенні перебували особи, які надавали важливого значення справі католицько-православного діалогу. Серед них – Чезаре Тондіні де Кваренгі (1839–1907 рр.), член чину варнавитів, апостольський делегат у Константинополі Вінченцо Ваннутеллі, турецький консул у Римі Карло Галліане, асумпціоніст Ауреліо Пальмієрі та інші. Завдяки участі у Малинському конгресі 1891 р.

представників уніоні стичного руху ¹⁶⁴) бенедиктинця Жерара ван Калуна, Ч. Тондіні та італо-албанського священника Нікола Франко проблема возз'єднання церков стала однією з головних для європейських католиків.

За підрахунками істориків, під час свого понтифікату Лев XIII оприлюднив 248 документів, які стосувалися християн Сходу. Практичною реалізацією його намірів був Міжнародний євхаристичний конгрес, проведений у 1893 р. в Єрусалимі за участю 29 латинських і 15 східних владик ¹⁶⁵). Саме тут обґрунтовувалась думка про необхідність дотримуватись принципу збереження східної літургійно-обрядової практики новонавернених та посилення позицій «уніатів», яким відводилась основна роль у діалозі з православними ¹⁶⁶). Напрацювання конгресу лягли в основу енцикліки «*Praeclara gratulationis*» від 20 червня 1894 р. Енцикліка започаткувала дискусію, яка виявила слабкі сторони латиністів. Незабаром, 30 листопада 1894 р., Лев XIII оприлюднив історичну енцикліку «*Orientalium dignitas*» (1894 р.), яка стала фундаментальною основою для подальших відносин із Східними Церквами. У цьому документі папа підкреслив апостольське походження Східних Церков та спільні витоки з Римською Церквою, одночасно наголосивши при цьому на важливості збереження різноманітних форм обрядів та літургійних мов як відображення «живого голосу католицької істини» ¹⁶⁷).

У зближенні східної і західної християнських традицій головна роль відводилась католикам східного обряду. Саме на період понтифікату Лева XIII припало зміцнення структурних основ Греко-Католицької Церкви ¹⁶⁸), початок діяльності Андрея Шептицького як єпископа Станіславського, а з 1901 р. – митрополита Галицького. Актуалізація російського напрямку у східній політиці Ватикану спрямовувала митрополита А. Шептицького і загалом Греко-Католицьку Церкву до активнішої унійної діяльності. Для місійної роботи в Росії особливого значення набували галицькі греко-католики.

Таким чином, Лев XIII заклав теоретичні основи міжконфесійного діалогу на принципах поваги і рівності релігійної традиції Заходу і Сходу. Визнання унії як методу православно-католицького возз'єднання і позбавлення

¹⁶⁴ Термін, який використовується у XIX – XX ст. та сучасній науковій літературі для означення теорії і практики об'єднання Православної і Католицької Церков під зверхністю папи Римського за умови збереження обрядових традицій православних. Теоретики уніонізму намагалися мінімізувати увагу до догматичних відмінностей, акцентуючи на формах і засобах, які б формували позитивну громадську думку до ідеї возз'єднання серед віруючих обох Церков. Зокрема, пропонувалося відмовитися від системи індивідуальних навернень, визнати рівноправність латинського і східного обрядів. Уніонізм теоретики возз'єднання Церков відмежовували від уніатизму, який характеризувався латинізацією обрядової практики, як наприклад, в українських греко-католиків. Авторка вживає термін «уніоністични», коли мова йде про католицьку доктрину християнської єдності у досліджуваній період. В інших випадках, зокрема, коли йдеться про практичний аспект реалізації цієї доктрини, вважає доцільним послуговуватись терміном «унійний».

¹⁶⁵ Архів зовнішньої політики Російської імперії (далі – АЗПІ). – Ф. – 190. – Оп. 525. – Спр. 1786. – Арк. 4 зв.

¹⁶⁶ Тамборра А. Католическая церковь и русское православие. Два века противостояния и диалога. – М., 2007. – С. 397.

¹⁶⁷ Апостольское послание *Orientalium dignitas Ecclesiarum* // Православие и католичество: от конфронтации к диалогу: хрестоматия. – М., 2005. – С. 153.

¹⁶⁸ У 1885 р. створено Станіславську єпархію, митрополиту Сильвестру (Сембратовичу) надано кардинальську гідність (1885 р.), проведено Провінційний синод у Львові (1891 р.), засновано українську колегію св. Йосафата (1897 р.), куди переведені семінаристи, які до того часу навчалися у Грецькій колегії.

латинського обряду його виняткового становища викликали критику як православних, так і консервативних католицьких кіл, які не бажали відмовлятися від сотеріологічного ексклюзивізму й тяжіли до панлатинізму. Тим не менше, Левом XIII був зроблений важливий крок на шляху подолання взаємної неприязні, який став фундаментальною основою для подальшого розвитку відносин з Православними Церквами.

Церква католиків Східного обряду на території Російської імперії.

За Пія X (1903-1904 рр.) уніоністична програма поширення католицизму набула практичного значення на території Росії на хвилі лібералізації релігійного життя, поживлення російсько-ватиканських відносин, зумовлених революційними подіями 1905–1907 рр.¹⁶⁹) Пріоритетна роль у поширенні ідеї возз'єднання православних з католиками на території Росії належала митрополиту Галицькому Андрею Шептицькому.

Становлення Церкви російських католиків Східного обряду відбувалося в складних умовах протистояння владним структурам, що супроводжувалося арештами віруючих, встановленням поліцейського контролю, закриттям храмів та іншими репресивними заходами. Труднощі, з якими зіткнувся митрополит Андрей при реалізації своєї програми унійної діяльності в Російській імперії, виникали також внаслідок суперництва між католицькими місіями (польським католицьким кліром, асумпціоністами та російськими католиками), що ускладнювалося таємним характером його повноважень, отриманих від Пія X у 1908 році¹⁷⁰). Декретом Конгрегації з надзвичайних церковних справ від 22 травня 1908 р. отець О. Зерчанінов призначався головою місії для російських католиків Східного обряду, тоді як у грамоті Андрея Шептицького – його головним намісником у Російській імперії. Декрет фактично вивів отця Олексія з-під підпорядкування митрополита Галицького. З Державного секретаріату митрополиту Андрею повідомляли, що він не має в Росії жодної юрисдикції. А. Шептицький ще тричі приїздив у Рим (у 1909, 1910 та 1914 рр.), щоб отримати підтвердження своїх повноважень. Але Пій X застеріг таємність повноважень і просив ними не користуватися з огляду на складність російсько-ватиканських відносин¹⁷¹). Внаслідок цього виникла двозначна ситуація, коли на запити держсекретаря митрополит змушений був приховувати вплив на становлення Греко-Католицької Церкви в Росії¹⁷²).

Своє бачення поширення католицизму в Росії мало польське духовенство, яке становило більшість Католицької Церкви на території імперії. Польське духовенство підтримувало поширення католицизму в Російській імперії шляхом латинізації або русифікованим латинським обрядом. Згодом ці ідеї знайшли своє обґрунтування у концепції бірітуалізму єпископа Віденського, а з

¹⁶⁹ Бистрицька Е. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878 – 1964 рр.). – Тернопіль, 2009. – Стор. 61 – 83.

¹⁷⁰ Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. Кн. 1. – Львів, 2004. – Стор. 220.

¹⁷¹ Хома І. Ще про унійно-екumenічну діяльність митр. Андрея на початку ХХ-го століття // Богословія. – Т. 53. – Рим, 1989. – Стор. 83–84.

¹⁷² Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. Кн. 1: Документи і матеріали, 1899–1917. – Львів, 2004. – Стор. 617.

1917 р. – архієпископа Могильовського Едуарда фон Роппа. Ідея теоретичної рівності двох обрядів на практиці надавала переваги латинському, оскільки: польські католики мали свою організаційну структуру в Росії, тоді як східні католикам тільки приступили до створення Церкви, розв'язуючи проблеми кадрового забезпечення, культових приміщень тощо; польські католики працювали в Росії легально, тоді як греко-католики не користувалися правовою підтримкою держави; Ватикан завжди був зацікавлений у поширенні свого прямого впливу на Схід, тому польська місія впевнено могла розраховувати на підтримку Римської курії.

Впродовж Першої світової війни у російсько-ватиканських взаєминах тісно перепліталися питання релігійно-церковного і політичного характеру. Унійний метод єдності Церков засуджувався Російською Православною Церквою (далі – РПЦ), яка розглядала греко-католицизм як прозелітичний наступ Ватикану на православних християн. Увесь спектр релігійних і міжнародних суперечностей у взаємовідносинах Росії, Ватикану і Австро-Угорщини був пов'язаний з особою Андрея Шептицького. Діяльність митрополита викликала велике роздратування з боку царського уряду, який ставив за мету включення Галичини до складу Російської імперії. Його перебування у Львові МВС Росії ще у серпні 1914 р. визнавало шкідливим і небезпечним для російських військ¹⁷³).

19 вересня 1914 р. митрополита вивезли до Києва, а згодом до Росії, де він був у містах Нижній Новгород, Курськ, Суздаль та Ярославль. Меморандум «Про майбутній військовий, правовий і церковний устрій Російської України» від 15 серпня 1914 р. назавжди зробив митрополита А. Шептицького найзапеклішим ворогом Російської імперії, а унію – «троянським конем» Святого Престолу. Відповідно в урядових колах сформувалася думка про Андрея Шептицького як впливового політичного діяча, повністю відданого австрійському уряду і нездатного до компромісів з російською владою.

Після повалення самодержавства та переходу влади в Росії до Тимчасового уряду останнім була прийнята низка законів, які урівняли в правах Католицьку Церкву з іншими віросповіданнями й визнавали легітимність екзархату Російської Католицької Церкви Східного обряду, очолюваної Л. Федоровим¹⁷⁴). Інституціоналізація Російської Католицької Церкви Східного обряду в 1917 р., яка відбулася завдяки А. Шептицькому, стала практичним втіленням уніоністичної моделі християнської єдності, створюючи нові можливості для подальшого розвитку і поглиблення православно-католицького діалогу.

Проте в умовах, коли Тимчасовий уряд продовжив курс на участь у війні та збереження цілісності територій колишньої Російської імперії, особа митрополита А. Шептицького, звинуваченого в антиросійській політичній діяльності, виявилася неприйнятною для як для Росії, так і Святого Престолу. Здійснені митрополитом організаційні заходи з інституціоналізації Російської

¹⁷³ Исторический архив. – 2002. – № 2. – Стр. 116–117.

¹⁷⁴ Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. – Кн. 1. – Стор. 725–730.

Католицької Церкви східного обряду не мали підтримки офіційного Ватикану й викликали неоднозначну реакцію серед російських урядовців та в православних колах. Унійна модель єдності традиційно засуджувалася в Росії. З огляду на перспективи поглиблення православно-католицького діалогу, російські урядовці були схильні обмежити вплив митрополита А. Шептицького, рівною мірою як і процес об'єднання Церков під зверхністю папи Римського.

Після встановлення радянської влади посилення репресій проти Католицької Церкви в СРСР призвело до ліквідації громад католиків Східного обряду й блокувало подальший розвиток цього унійного напрямку.

Уніоністичний проект Ватикану у 20-30 рр. ХХ ст., відомий як неоунія, ініційований Пієм ХІ у 1924 р., був розгорнутий на теренах Польщі й передбачав створення «Римсько-католицького костелу Східного обряду» або «Костелу католицького Східно-слов'янського обряду». Ніяких ознак українізації у ньому не допускалося. Богослужіння відбувалося церковно-слов'янською мовою і відрізнялося від галицького. Опіку над новими громадами здійснював спеціально призначений апостольський візитатор М. Чарнецький. Формування місіонерських кадрів для майбутньої роботи в Росії доручалося католицьким чернечим орденам, які відкривали «східні гілки» й засновували у Польщі свої монастирі¹⁷⁵). Таким чином, у Ватикані приступили до створення особливої ієрархії Східного обряду, яка б не була пов'язана ні з православ'ям, ні з попередніми уніями.

Участь польського духовенства в неоунійному проекті уможливила його використання у політичних намірах польського уряду з метою полонізації українського та білоруського населення. Акції пацифікації та ревіндикації викликали глибоке обурення православних й дискредитували католицьку ідею єдності у Польщі¹⁷⁶).

Інший напрям роботи, який передбачав встановлення прямих контактів з російським духовенством у СРСР та в еміграції, також не мав успіху. Теологічна концепція «єдності Церкви Христової під зверхністю Святого Престолу», яку проводив М. д'Ербіньї, тлумачила Католицьку Церкву як єдину, святу, апостольську, засновану Ісусом Христом¹⁷⁷). У своїх поглядах на возз'єднання церков М. д'Ербіньї тяжів до уніатства та прозелітизму. Він не вважав Православну Церкву рівноправним партнером Католицької Церкви.

Відтак уніоністичний проект 20–30-х років м. ст. задекларував наміри Ватикану продовжити пошуки форм діалогу з РПЦ. Позитивними аспектами новоунійних акцій було утвердження ідеї обрядової рівності, створення наукових та освітніх закладів для ґрунтовного вивчення східної догматичної і обрядової практики, деякі реорганізаційні зміни в управлінні католиками Східного обряду та ін. Щоб відмежуватися від попередньої практики латинізації православних, термін «уніат/уніатський» у широкому вжитку був

¹⁷⁵ Иерикон // Воскресное чтение. — Варшава (Warszawa). — 1931. — № 10. — Стр. 90.

¹⁷⁶ Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина ХХ ст.). – Рівне, 2003. – Стор. 219–236.

¹⁷⁷ Роод В. Рим и Москва: Отношения между Святым Престолом и Россией / Советским Союзом в период от Октябрьской революции 1917 г. до 1 декабря 1989 г. – Львів, 1995. – Стр. 92–93.

замінений терміном «уніоніт/уніоністичний». Однак основна мета неоунії полягала в ідеї приєднання однієї сторони до іншої, а методи її проведення підкреслювали меншовартність православних щодо католиків. Ідея рівності обох обрядів у лоні Католицької Церкви нівелювала для пересічних віруючих проблему поділу Церков. Такий шлях передбачав поглинання православних, лише формально декларуючи рівноправність учасників православно-католицького діалогу.

Знищення в СРСР Католицької Церкви обох обрядів унеможливило продовження міждержавного і міжцерковного діалогу. Радянсько-ватиканські відносини перемістилися у площину ідеологічного протистояння.

Від конфронтації до діалогу: Другий Ватиканський собор і подальші пошуки сопричастя. Друга світова війна уповільнила пошук нових форм діалогу між католиками і православними. У післявоєнний період релігійні організації були втягнуті у процес утвердження сфер впливу між колишніми союзниками. У березні 1945 р. Й. Сталін схвалив широкомасштабний план боротьби з Ватиканом. Він передбачав перетворення Московського Патріархату (далі – МП) на центр Вселенського православ'я та консолідуєчий центр християнського світу, який би протистояв політиці Ватикану, об'єднавши навколо себе Православні Церкви за кордоном, усі релігійні конфесії в СРСР та Протестантські Церкви. З-поміж означених напрямів діяльності найбільш успішно були проведені заходи на території СРСР та країнах Східної Європи, які знаходилися в зоні радянського впливу, а це – повернення закордонних православних громад у юрисдикцію Московського Патріархату, встановлення його контролю над всіма іншими Православними Церквами; акції ліквідації Греко-Католицьких Церков в Україні, Чехословаччині, Румунії, частково у Польщі; ізоляції від Ватикану Католицьких Церков країн радянського впливу і забезпечення їх лояльності існуючим Православним Церквам.

Значні обмеження діяльності католицьких інституцій у країнах Східної Європи, активна діяльність комуністичних партій у світі спонукали Ватикан до політики засудження комуністичних режимів і відлучення комуністів від церкви (1949 р.). Проте радикальна позиція Святого Престолу лише поглибила прірву протистояння між двома політичними системами, які на початку 60-х рр. ХХ ст. створили загрозу розв'язання нової світової війни.

Криза відносин у християнській спільноті, яка лише впродовж ХХ ст. уможливила дві світові війни й наростаюче протистояння військово-політичних блоків на чолі з СРСР і США, спонукали Святий Престол до ініціювання діалогу з метою віднайдення нових форм міжконфесійного і міжцерковного порозуміння.

На час скликання Другого Ватиканського собору унійний метод все ще залишався єдиним способом ведення православно-католицького діалогу і сам папа Іван XXIII, за свідченням сучасників, тяжів до традицій уніонізму. Проте документи, які були прийняті Собором, заклали основи для пошуку нових форм сопричастя, активізувавши міжхристиянський діалог, сприяли становленню ідентичності Східних Церков, зокрема Української Греко-Католицької Церкви, їх зближення з Православними Церквами.

На думку відомого італійського історика-славіста А. Тамборрі, з часу проведення Другого Ватиканського собору «відбувається удосконалення богословсько-літургійної культури, яка приводить католиків і православних до утвердження існування християнських і вселенських цінностей і нового уніонізму, який виявляється швидше в намірах, ніж реальних справах...»¹⁷⁸. Без сумніву, глибока й наполеглива праця всіх учасників Другого Ватиканського собору дозволила вивести міжхристиянський діалог на новий рівень відносин. Він отримав могутній імпульс і був переведений у площину постійно діючих міжнародних богословських комісій, конференцій тощо. З поміж інших проблем, обопільного з'ясування вимагало питання унійного методу об'єднання Церков, яке впродовж століть було джерелом конфліктів і напруги. В межах роботи Спільної Міжнародної богословської комісії між Римською Католицькою і Православною Церквами у 1988 р. (Нововаламо) була створена спеціальна підкомісія для вивчення питання про прозелітизм й уніатство. Усі наступні засідання, які відбулися у Фрайзінгу (1990 р.), Аррічі (1991 р.) і Баламанді (1993 р.), засвідчили складність вирішення цього питання.

Екуменічні успіхи 70 – 80-х рр. ХХ ст. вселяли надію «екуменічним ентузіастам» на подолання розколу християнства у найближчі десятиліття. Проте богослови і науковці все частіше вживали терміни «екуменічна зима», як, зокрема, кардинал Вальтер Каспер, або «втома» екуменізму. За останні п'ятдесят років не відбулося поєднання різноконфесійних християнських Церков у будь-якій формі, навіть за умов досягнення догматичного консенсусу¹⁷⁹.

Здавалося, що підписаний у Баламанді документ «Уніатизм, метод об'єднання минулого, і сучасний пошук нового сопричастя» нарешті врахував інтереси сторін і уніатство, як «метод повного сопричастя», назавжди залишилося в минулому¹⁸⁰. Одночасно декларувалося, що модель унійних процесів, а це – Східні католицькі церкви як «частина Католицької спільноти мають право існувати і діяти у відповідь на духовні потреби їхніх вірних»¹⁸¹. Згідно з документом, вони «повинні бути залучені як на місцевому, так і на вселенському рівнях, до діалогу любові, у віднайденні взаємоповазі й

¹⁷⁸ Тамборра А. Католическая церковь и русское православие. Два века противостояния и диалога. – М., 2007. – Стр. 499.

¹⁷⁹ Достатньо успішно проходили діалоги між православними і старокатоликами, православними і орієнтальними Церквами (монофізитами). У 1999 р. в Авгзбурзі був підписаний спільний документ Римо-католицької Церкви та Всесвітньої Лютеранської Спільноти щодо вчення про виправдання вірою (Rechtfertigungslehre). Міжнародна змішана богословська комісія з православно-католицького діалогу підготувала й провела обговорення наступних документів: «Таїнство церкви і таїнство Євхаристії у світлі Таїнства Пресвятої Трійці» (Мюнхен, 1982), «Віра, тайни і єдність Церкви» (Барі, 1987 р.), «Тайна священства в сакраментальній структурі Церкви, з особливим посиленням на важливість апостольського наступництва для освячення і єдності народу Божого» (Нововаламо, 1988 р.) та ін.

¹⁸⁰ Баламандський документ: «Уніатизм, метод об'єднання минулого, і сучасний пошук нового сопричастя», 23.06.1993 р. / Найважливіші документи богословського православно-католицького діалогу. – Режим доступу: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_library/theological_doc/ecumenical_doc/38012/

¹⁸¹ Там само.

обопільній довірі та вступити у богословський діалог із всіма його практичними наслідками»¹⁸².

Проте, як виявилось, баламандський документ не знайшов однозначної підтримки ні в православній, ні в католицькій спільноті. У 2000 р. в Балтіморі Міжнародна комісія знову повернулася до дискусії на тему: «Еклезіологічні і канонічні імплікації уніатизму»¹⁸³. Обговорення торкалося богословських і канонічних питань, пов'язаних з діяльністю Східних Католицьких Церков. Гострота дискусії засвідчила протилежність думок богословського трактування концепту уніатизму. Учасники не змогли прийняти спільної заяви з цієї проблеми, обмежившись комюніке.

Наступне пленарне засідання Міжнародної комісії відбулося у 2007 р. Відклавши у часі обговорення проблеми уніатизму, учасники діалогу зосередили увагу на питаннях церковного сопричастя, синодальності і влади в Церкві. Відзначивши значний прогрес роботи комісії, члени комісії заявили про створення основи майбутньої дискусії з питань примату на вселенському рівні у Церкві¹⁸⁴.

Вдносини між Святим Престолом і Східними Церквами, насамперед Московським Патріархатом, почасти мають конфліктний характер, нагадуючи більше протистояння, а ніж бажання налагодити повноцінний діалог. Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ), її статус та діяльність, виступають одним із головних подразників, які гальмують цей процес. Усі спроби очільників УГКЦ розпочати конструктивний діалог з РПЦ або Українською Православною Церквою Московського Патріархату з метою віднайдення консенсусу в питаннях Берестейської унії 1596 р. і Львівського собору 1946 р. не знайшли розуміння з боку православних. Зрозуміло, що звинувачення на адресу Ватикану про підтримку уніатів і прозелітизму на «канонічній території» РПЦ сприймаються фахівцями як політичні декларації й не відображають справжній стан релігійно-конфесійного життя в Україні. Об'єктивно УПЦ МП втрачає своє домінувальне становище як в Україні, так і серед православних патріархатів. Ідеологеми, які використовує російське православ'я, претендуючи на монопольне становище в Україні або першість серед Православних Церков, є застарілими в умовах геополітичних трансформацій глобалізованого світу. Як наслідок, УПЦ МП, яка в умовах військового конфлікту на Східних кордонах України не засудила російської агресії, релігійних переслідувань, нав'язує вірянам ідеї братовбивчої війни, опинилася у стані самоізоляції. Відтак, значна кількість громад змінила своє юрисдикційне підпорядкування. Не вдалося патріарху Московському Кірілу

¹⁸² Баламандський документ: «Уніатизм, метод об'єднання минулого, і сучасний пошук нового сопричастя», 23.06.1993 р. – Режим доступу: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_library/theological_doc/ecumenical_doc/38012/

¹⁸³ Балтіморське комюніке, 19.07.2000 р. – Режим доступу: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_library/theological_doc/ecumenical_doc/38012/

¹⁸⁴ Равеннський документ: «Еклезіологічні та канонічні наслідки сакраментальної природи Церкви; Церковне сопричастя, синодальність 29 і влада», 13.10.2007 р. – Режим доступу: http://theology.in.ua/ua/bp/theological_library/theological_doc/ecumenical_doc/38012/

зірвати Всеправославний Собор на Кіпрі, який, попри демарш Російської, Грузинської, Антіохійської і Болгарської Православних Церков, відбувся у червні 2016 р. У своїх відносинах зі Святим Престолом очільники РПЦ продовжують експлуатувати тему надуманого «неврегульованого конфлікту між православними і греко-католиками в Україні». Прикро, але ця застаріла аргументація ще має певну підтримку у ватиканських колах. Підтвердженням цього є спільна декларація, підписана папою Франциском та патріархом Московським Кірілом під час зустрічі на Кубі 13 лютого 2016 р. Окремі параграфи документу, зокрема 25-й, у якому замість «Східні Католицькі Церкви» вжито – «церковні спільноти», в інших замовчувано відповідальність Росії у розгортанні військових дій на Сході України, а відтак підтримано позицію РПЦ й УПЦ, які не лише не засудили російську агресію, а й трактують війну України з Росією як громадянську, вказують, що у Ватикані схильні до абсолютизації відносин з Московським Патріархатом та компромісів. Заради ефемерного діалогу у Ватикані готові зневажити інтересами УГКЦ, православних віруючих Української Православної Церкви Київського Патріархату й Української Автокефальної Православної Церкви, які разом становлять значний сегмент віруючих і є впливовими у суспільно-політичному житті країни. Проте є підстави розглядати цей документ як документ ситуативного успіху московської дипломатії і бездарності ватиканської, оскільки миттєва реакція на цей документ Верховного архієпископа УГКЦ Святослава¹⁸⁵ та його критичний аналіз з боку науковців та богословів був безпрецедентним в історії українсько-ватиканських взаємин.

Таким чином, у царині православно-католицького діалогу зроблені важливі кроки на тернистому шляху до омріяної церковної єдності. Очевидно, що мова йде не про об'єднання юрисдикційних центрів. Апробується форма євхаристійного сопричастя, коли кожна громада і кожен віруючий зокрема розглядаються як носії «свідомості Церкви». Євхаристійна еклезиологія забезпечує право Церков на всіх рівнях брати участь і розвивати екуменічний діалог. Проблема полягає в готовності і можливостях, зокрема Східних Католицьких Церков, бути повноправним учасником екуменічного процесу.

16. Петро Яроцький. Унія й «уніатизм»: сучасний контент-аналіз.

Ставлення Апостольської Столиці і Римської курії до Православної Церкви під час проведення Флорентійської унії(1438-1439 рр.) змінилося після Тридентського Собору (1545-1563рр.), який ухвалив еклезіальний і сотеріологічний ексклюзивізм «Extra Ecclesia Romanum nulla solus» («Поza

¹⁸⁵ Інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви о 19:29 того ж 13 лютого 2016 р. помітив інтерв'ю глави УГКЦ «Зустріч, яка не відбулася?» - Блаженніший Святослав – Режим доступу: http://news.ugcc.ua/interview/zustr%D1%96ch_yaka_ne_v%D1%96dbulasya__blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_75960.html